

MICHAŁ JASNY¹,

ZBIGNIEW DZIUBIŃSKI²

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie

KULTURA FIZYCZNA MŁODZIEŻY
NA PRZYKŁADZIE CZŁONKÓW RUCHU ŚWIATŁO-ŻYCIE ARCHIDIECEZJI
WARSZAWSKIEJ I DIECEZJI WARSZAWSKO-PRASKIEJ

PHYSICAL CULTURE OF YOUTH
ON THE EXAMPLE OF THE LIGHT-LIFE MOVEMENT FROM THE ARCHDIOCESE
OF WARSAW AND THE DIOCESE OF WARSAW-PRAGA

Summary

Modern teaching of the Roman Catholic Church emphasizes affirmation of the human body and man's efforts to achieve harmonious development, including physical development. The aim of the work was to analyse the axiological, health, behavioral, motivational, spectatorial and ethical aspects of physical culture of youth involved in the Light-Life Movement of the Archdiocese of Warsaw and the Diocese of Warsaw-Praga. The majority of the Movement's members make human health dependent primarily on rational actions to maintain and improve it, and strive for comprehensive development. They care not only for the spiritual, but also for social, intellectual and physical sphere. Furthermore, the majority of the "oasis" members rated sports events as socially and culturally positive. It is disturbing that the youngest age cohort of respondents reveals the lowest sensitivity to cases of breaking socio-ethical rules in sport.

Keywords: physical culture, youth, Light-Life Movement

¹Dr Michał Jasny, socjolog sportu, pracownik Zakładu Filozofii i Socjologii Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, członek Sekcji Socjologii Sportu Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, członek Międzynarodowego Towarzystwa Nauk Społecznych o Sporcie. Pola zainteresowań: kibice sportowi w ujęciu socjologicznym, społeczny wymiar związków sportu i kultury fizycznej z polityką, religijne aspekty sportu i kultury fizycznej oraz e-sport z perspektywy nauk społecznych. E-mail: michal.jasny@gmail.com.

²Prof. dr hab. Zbigniew Dziubiński, socjolog sportu, kierownik Katedry Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, prezes Salezjańskiej Organizacji Sportowej Rzeczypospolitej Polskiej i wiceprzewodniczący Polskiej Akademii Olimpijskiej Polskiego Komitetu Olimpijskiego w Warszawie. Obszary zainteresowań: socjologia kultury, socjologia sportu, socjologia turystyki, socjologia religii i socjologia Kościoła. E-mail: zdziubinski@wp.pl.

Streszczenie

Współczesne nauczanie Kościoła rzymskokatolickiego podkreśla znaczenie ciała człowieka i jego wysiłków na rzecz harmonijnego rozwoju, w tym rozwoju fizycznego. Celem pracy jest poznanie aksjologicznych, zdrowotnych, behawioralnych, motywacyjnych, spektatorskich i etycznych aspektów kultury fizycznej młodzieży skupionej w Ruchu Światło-Życie archidiecezji warszawskiej i diecezji warszawsko-praskiej. Większość badanych członków Ruchu uzależnia ludzkie zdrowie przede wszystkim od racjonalnych działań na rzecz jego utrzymania i poprawy oraz dąży do wszechstronnego rozwoju. Dbają oni nie tylko o sferę duchową, ale także socjalną, intelektualną i fizyczną. Ponadto większość „oazowiczów” ocenia widowisko sportowe jako społecznie i kulturalnie pozytywne. Niepokojące jest to, że w najmłodszej kohorcie wiekowej badanych wrażliwość na przypadki łamania zasad społeczno-etycznych w sporcie jest najmniejsza.

Słowa kluczowe: kultura fizyczna, młodzież, Ruch Światło-Życie

WSTĘP

Co łączy religię z kulturą fizyczną? Jak nauka może pomagać w badaniu tych ewentualnych związków? Czy sport może być „parareligią”, czy też quasi-religią? Czy sportowców można traktować jak „bogów” albo co najmniej „pół-bogów”? U źródeł sportu leżą idee i praktyki religijne (Lipoński 2004, Giulianotti 2005, Huizinga 2007). Kultura fizyczna od zawsze rozwijała się w ramach kultury panującej, a związki kultury z religią są częste i wielowymiarowe. Kultury fizycznej i religii nie da się więc rozdzielić w sposób całkowity. Pierwsze starożytne igrzyska olimpijskie także nie były pozbawione religijnego kontekstu (Papantoniou 2008).

Radosław Kossakowski (2017, 207) podkreśla, że w pracach przeglądowych z zakresu socjologii sportu czy też socjologii kultury fizycznej³ religia zajmuje nie-
zbyt znaczące miejsce. Tematykę tę można znaleźć między innymi w rozdziale *Sport, Religion and Spirituality* książki Granta Jarvie i Jamesa Thorntona (2012) czy w jednym z rozdziałów książki *Sports in Society: Issues and Controversies* Jaya Coakleya (2014). Ponadto w jednym z rozdziałów książki *Sociology of Sport and Social Theory* autorzy przekonują, że nowoczesny sport – w odróżnieniu od sportu starożytnego – charakteryzuje się świeckim charakterem (Yamane, Mellies i Blake 2010). Konstatację tę wywodzą z pracy Allena Guttmanna (1978, 80-81), który – odwołując się do teorii Maxa Webera – stwierdza, że nowoczesny sport niejako odcina się od swoich religijnych korzeni, ponieważ kształtowany jest przez racjonalizację, kwantyfikację czy biurokrację. Przywodzi to na myśl zmiany zachodzące w przemysłowych społeczeństwach kapitalistycznych, które Georg Ritzer (2005) określił mianem „makdonaldyzacji”, która polega na rosnącej dominacji zasad działania baru szybkiej obsługi w rzeczywistości społecznej.

Richard Giulianotti (2005) przekonuje, że w granicach nowoczesnych państw narodowych wydarzenia sportowe przyczyniają się do utrwalania rozmaitych wspólnot – nazywanych przez Michela Maffesolego (1996) „nowoplemionami” – ponieważ

³ Terminów tych używa się wymiennie, przy czym w Polsce występują oba określenia, a na Zachodzie tylko pierwsze.

mają integracyjny charakter. Kibice wielbią „totemiczne obiekty” (symbole klubu), sportowców (legendy) oraz stadiony („świątynie”). Powstają pieśni i „hymny”, a w czasie imprez („świąt”) sportowych można na chwilę zapomnieć o codzienności. Termin „obywatelska religia” sportowa ma charakter integracyjny, ale umożliwia także gloryfikowanie narodu poprzez śpiewanie hymnu narodowego i noszenie strojów w barwach narodowych oraz utrwalanie czegoś, co można nazwać „duszą zbiorową”. Zdobywanie mistrzostwa jest „totemicznym sukcesem” chwilowo pogłębiającym społeczną jedność i odzwierciedlającym quasi-religijną funkcjonalność (Serazio 2012). Ukuty przez Michała Billiga (2008) termin „banalny nacjonalizm” – który oznacza „nacjonalizm na co dzień” – w sporcie jest zjawiskiem wszechobecnym. Natężenie jego poziomu rośnie podczas wielkich imprez sportowych. Pojawia się wtedy mnóstwo gadżetów, takich jak elementy ubioru czy ozdoby samochodowe w narodowych barwach (King 2006, 249). W zjawisko to może wpisywać się na przykład nieudana próba zastąpienia godła narodowego (czyli „orzelka”) na koszulkach Biało-Czerwonych logiem PZPN w 2011 roku. Z badań CBOS z 2016 roku wynika, że ponad trzy czwarte (81%) Polaków kojarzy patriotyzm z kibicowaniem polskiemu sportowcom. W stosunku do analogicznych badań z 2008 r. jest to wzrost o 11 punktów procentowych. Ponadto niemal powszechne w polskim społeczeństwie jest odczuwanie dumy z sukcesów polskich sportowców. Uczucie to towarzyszyło przynajmniej raz niemal wszystkim (96%) respondentom, w tym trzem czwartym bardzo często lub dość często (CBOS 2016).

Zdaniem Kossakowskiego (2017, 208) można odnieść wrażenie, że w pracach socjologów sportu tematyka religijna pojawia się znacznie rzadziej niż zagadnienia dotyczące płci, rasy, narodu, mediów czy komercjalizacji. Zagraniczna literatura naukowa odznacza się większą dywersyfikacją tematyczną niż polska. W polskiej socjologii sportu tematyka religii i sportu podejmowana jest przede wszystkim przez badaczy związanych z akademiami wychowania fizycznego oraz Salezjańską Organizację Sportową Rzeczypospolitej Polskiej. W pracach tych dominuje optyka chrześcijańska, a omawiane tematy dotyczą na przykład wychowania sportowców i ich godności, szacunku dla sportowego rywala czy znaczenia dialogu w sporcie (*Społeczny wymiar sportu* 2003, *Kultura fizyczna a socjalizacja* 2012). W interdyscyplinarnych analizach autorów szczególne miejsce zajmuje myśl św. Jana Pawła II (Czekalski 2013, Niewęglowski 2012, Wolter 2011). Zdarzają się też odniesienia do innych tradycji duchowych, nawiązujące na przykład do wschodnich sztuk walki (Cynarski 2007). W książce *Socjologia kultury fizycznej* pod redakcją Zbigniewa Dziubińskiego i Zbigniewa Krawczyka (2012) jest rozdział *Kościół rzymskokatolicki a kultura fizyczna* zawierający między innymi postawy Kościoła hierarchicznego oraz powszechnego względem kultury fizycznej, a także zagadnienia dotyczące sportu katolickiego w wymiarze krajowym i międzynarodowym. W opracowaniach Marianny Barlak (2003, 1998) wyraźnie odznacza się analiza sportu z perspektywy salezjańskiej, ze szczególnym uwzględnieniem systemu wychowawczego św. Jana Bosko. Optyka chrześcijańska dominuje także w opisie związków sportu i *sacrum* Zbigniewa Krawczyka (2000), który zwrócił uwagę na to, że Pierre de Coubertin

podjął próbę sakralizacji nowożytnych igrzysk olimpijskich, choć współcześnie obserwuje się raczej ich desakralizację. Sport oferuje danej zbiorowości świecki rytuał. Spełnia niektóre funkcje przypisywane religii, ale trudno wyobrazić sobie sytuację, w której miałby ją zastąpić.

Na początku drugiej połowy XX wieku Kościół rzymskokatolicki zapoczątkował wieloaspektowy proces osławiania się z nowoczesnością (*aggiornamento*). Najważniejszym symbolem tych zmian był Sobór Watykański II. Kościół miał od-tąd jawić się nie tylko jako byt publiczny, ale także nowoczesny (Casanova 2005, 29). Powstanie Ruchu Światło-Życie – funkcjonującego w pamięci zbiorowej jako „oaza” – było efektem działań wpisujących się w odnowę Kościoła, zainicjowaną nauczaniem ojców soboru. Na treść programu Ruchu znacząco wpłynęły konstytucje, dekrety i deklaracje posoborowe (Derewenda 2010, 341).

Kolejni biskupi Rzymu, będący „sternikami” Kościoła powszechnego, zgodnie z tradycją odpowiadają za politykę Stolicy Apostolskiej w najistotniejszych kwestiach społecznych (Ponczek 2013, 9). Nauczanie Magisterium Kościoła na temat znaczenia świeckich pogłębiali zarówno uczestnicy Vaticanum II, jak i kolejni papieże. Św. Jan Paweł II angażował się w upowszechnianie „teologii laikatu”. Jeszcze jako metropolita krakowski wspierał działalność Ruchu Światło-Życie (Blachnicki 2002, 98).

Pontyfikat św. Jana Pawła II był przełomowy między innymi w kwestii relacji między Kościołem a młodzieżą. Nieprzeciętna osobowość papieża (filozofa, mistyka, poety i sportowca) fascynowała miliony młodych w trakcie licznych wizyt apostolskich na całym świecie oraz cyklicznych spotkań, które dziś znane są jako Światowe Dni Młodzieży. Zdaniem niektórych, źródłem i inspiracją ŚDM była idea Ruchu Światło-Życie przeniesiona na Kościół powszechny (Bątkiewicz-Brożek 2016). Działalność Wojtyły adresowana do młodzieży miała uniwersalny charakter. Różniła się od dotychczasowego nauczania Kościoła zarówno formą, jak i treścią (*Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II* 2003, 293-295). Funkcjonujące w pamięci zbiorowej pojęcie „pokolenie JPII” określa przede wszystkim fenomen młodych osób, dla których św. Jan Paweł II stanowi punkt odniesienia (Pawlina 2012, 123). Młodzież z Ruchu Światło-Życie można uznać nie tylko za osoby pobożne, ale także jeden z desygnatów terminu „pokolenie JPII”.

Św. Jan Paweł II – ze względu na pełniony przez wiele lat urząd oraz nieprzeciętny potencjał intelektualny – jest jednym z głównych twórców współczesnej doktryny Kościoła. Jako papież szczególnie cenił i upowszechniał wartości kultury fizycznej (Dziubiński 2006, 154). Jego na wskroś nowoczesny i pozytywny stosunek do tej dziedziny kultury przyczynił się do dowartościowania jej na tle szerokiej refleksji filozoficzno-teologicznej (Dziubiński 2012, 323). Poprzez ostateczną rehabilitację ciała ludzkiego (wyrażoną „teologią ciała”) oraz aktywności sportowej – we współczesnym nauczaniu Kościoła i w ogóle myśli chrześcijańskiej – Wojtyła dokonał swego „przewrotu kopernikańskiego” (Dziubiński 2015, 20). Wpłynęło to na naukę społeczną Kościoła, która od dawna odgrywa znaczącą rolę w pro-

cesie socjalizacji społeczeństwa polskiego (w tym socjalizacji do kultury fizycznej). Odbyna się to niezależnie od postępującego w Europie procesu laicyzacji.

Współczesne nauczanie Kościoła podkreśla znaczenie ciała człowieka i jego wysiłków na rzecz harmonijnego rozwoju, w tym rozwoju fizycznego. Ciekawe wydaje się więc poznanie aksjologicznych, zdrowotnych, behawioralnych, motywacyjnych, spektatorskich czy etycznych aspektów kultury fizycznej młodzieży skupionej w Ruchu Światło-Życie na przykładzie archidiecezji warszawskiej i diecezji warszawsko-praskiej. Poza względami poznawczymi, źródło inspiracji stanowią badania Zbigniewa Dziubińskiego nad postawami kleryków wyższych seminariów duchownych wobec kultury fizycznej, przeprowadzone dwukrotnie (w 1993 roku i 2002 roku) we wszystkich seminariach duchownych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Badania te lokowały się w rzeczywistości społecznej Kościoła hierarchicznego – młodych przyszłych duchownych, natomiast w niniejszej pracy przedmiotem badań stała się rzeczywistość społeczna Kościoła powszechnego – świeckiej młodzieży. Warto zauważyć, że wciąż brakuje poważnych prac empirycznych podejmujących tę tematykę.

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Celem przeprowadzonych badań było poznanie wybranych aspektów kultury fizycznej młodzieży skupionej w Ruchu Światło-Życie archidiecezji warszawskiej i diecezji warszawsko-praskiej. Badania miały charakter eksploracyjno-deskryptywny. Oparto je o utrwaloną w naukach społecznych metodę sondażu diagnostycznego. Grupę badaną stanowiła populacja młodzieżowych wspólnot parafialnych Ruchu Światło-Życie obu wybranych diecezji, w których zidentyfikowano 74 wspólnoty (w tym 29 w archidiecezji warszawskiej i 45 w diecezji warszawsko-praskiej). Udało się dotrzeć do 63 wspólnot (w tym 22 archidiecezji warszawskiej i 41 diecezji warszawsko-praskiej). Zebrano 899 kwestionariuszy. Prawie dwie trzecie (65%) z nich pochodzi z diecezji warszawsko-praskiej. Warto zaznaczyć, że nie ma rzetelnych i regularnie aktualizowanych danych na temat liczby oraz liczebności wspólnot Ruchu Światło-Życie badanych diecezji. Informacje na ten temat uzyskano bezpośrednio od członków Ruchu w trakcie badań. Zaczerpnięto je również z oficjalnych stron internetowych Ruchu oraz poszczególnych parafii, a także innych materiałów źródłowych. Harmonogram badań dostosowano do porządku roku formacyjnego Ruchu. Poszczególne wspólnoty przebadano podczas jednego z ich cotygodniowych spotkań formacyjnych. Rok formacyjny, podobnie jak rok szkolny, trwa od września do czerwca. Z uwagi na dużą liczbę wspólnot, badania zrealizowano w dwóch etapach, z których pierwszy odbył się w roku formacyjnym 2012/2013, a drugi w roku formacyjnym 2013/2014.

Zdefiniowanie pojęcia „młodzież” może okazać się kłopotliwe. W przypadku prób regulowania zakresu definicji młodzieży niektórzy przyjmują po prostu, że osoby młode to te, które nie przekroczyły 35. roku życia. Znajduje to odzwierciedlenie

na przykład w badaniach CBOS z 2007 r., podczas których Polacy deklarowali, że młodość kończy się po przekroczeniu 35. roku życia (przeciętnie w wieku 35 lat i trzech miesięcy) (CBOS 2007).

Wyniki badań umożliwiły próbę stworzenia podstawowej charakterystyki społeczno-demograficznej badanej populacji. Ustalono, że kobiety stanowią 62% badanych członków Ruchu. Co więcej, 52% uczestników sondażu to osoby w wieku 18 lat i młodsze, a niewiele mniejszą kohortę wiekową (41% badanych) stanowi młodzież w wieku 19-25 lat. Warto dodać, że 46% respondentów to mieszkańcy miasta liczącego powyżej 300 tysięcy osób. 27% badanych to mieszkańcy małego miasta liczącego poniżej 50 tysięcy osób, natomiast 23% respondentów to mieszkańcy wsi. Z badań wynika, że 86% uczestników sondażu nie uważa się ani za osobę zamożną, ani biedną. Co dziesiąty badany postrzega się jako osobę zamożną.

Poza analizą podstawowych zmiennych społeczno-demograficznych udało się ustalić, że 32% respondentów należy do Ruchu dłużej niż 5 lat, 27% 2-5 lat, 24% krócej niż rok, a 17% 1-2 lat. 71% uczestników sondażu co najmniej raz w życiu wzięło udział w rekolekcjach wakacyjnych Ruchu (nazywanych „oazą”). 69% respondentów to tak zwani uczestnicy, czyli zwykli członkowie Ruchu. 22% badanych zadeklarowała posiadanie statusu „animatora”, czyli członka Ruchu uprawnionego do formacji uczestników w mniejszych grupach. Ponadto 9% badanych przyznało, że zajmuje w Ruchu pozycję tak zwanego „odpowiedzialnego”, czyli „animatora” będącego jednocześnie świeckim przedstawicielem danej wspólnoty parafialnej. Odpowiedzialność za daną wspólnotę może spoczywać na więcej niż jednej osobie jednocześnie. Dodatkowo każda wspólnota posiada „odpowiedzialnego” z ramienia Kościoła hierarchicznego. Zwykle funkcję tę pełni wikariusz posługujący w parafii, w której działa wspólnota. Ksiądz-odpowiedzialny, będący jednocześnie członkiem Ruchu, jest „moderatorem”. Księża-moderatorzy wyznaczani są także na poziomie rejonowym i diecezjalnym. Spójność Ruchu w kraju i za granicą zapewnia Moderator Generalny.

Badania pozwoliły ustalić, że 27% respondentów poza Ruchem należy do jeszcze innych wspólnot kościelnych. 42% z zadeklarowanych wspólnot to parafialne grupy ministrantów i lektorów. Można określić je wspólnym mianem „służba liturgiczna”. 15% wymienionych wspólnot stanowią parafialne schole i chóry. Rzadziej deklarowano natomiast kolejno: Dziewczęcą Służbę Maryjną, czyli „bielanki” (6%), różne wspólnoty i duszpasterstwa akademickie (6%), Drogę Neokatechumenalną, czyli „neokatechumenat” (4%), Żywy Różaniec (4%), Katolicką Odnowę w Duchu Świętym (3%), Rycerstwo Niepokalanej (2%), Rodziny Nazaretzańskie (2%) i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (2%). Ponadto 13% wskazanych wspólnot i duszpasterstw to mniej sformalizowane inicjatywy o charakterze lokalnym czy też parafialnym.

2. AKSJOLOGICZNE, ZDROWOTNE I BEHAVIORALNE ASPEKTY KULTURY FIZYCZNEJ BADANYCH CZŁONKÓW RUCHU ŚWIATŁO-ŻYCIE

Problem badawczy jest punktem odniesienia na każdym etapie pracy naukowej. Konieczne jest przełożenie danego problemu na język pytań. W ramach badań kultury fizycznej członków Ruchu Światło-Życie sformułowano sześć pytań badawczych. Pierwsze z nich brzmiało: jaka jest pozycja kultury fizycznej w systemie wartości badanych? Próbuując udzielić odpowiedzi na to pytanie, warto zacząć od tego, że akurat ta dziedzina kultury nie jawi się jako jedna z najbliższych członkom Ruchu Światło-Życie. Religijność kojarzy się bowiem przede wszystkim z kulturą duchową. Na przestrzeni dziejów rzeczywistość fizyczna czy też materialna bywała nawet przeciwstawiana rzeczywistości duchowej.

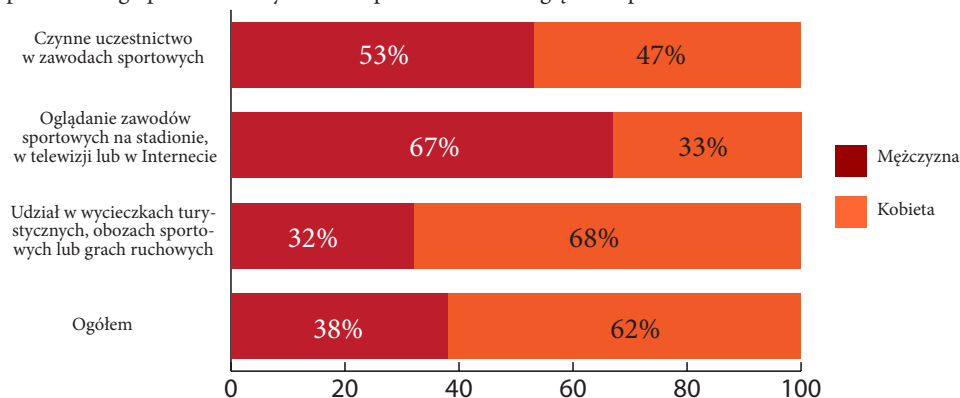
Wartości są jednym z podstawowych wyznaczników ludzkiego działania. Określają to, co jednostka powinna czynić względem wspólnoty, w której funkcjonuje, i wobec samej siebie. Ciekawe wydaje się więc to, jakie znaczenie mają dla członków Ruchu wartości kultury fizycznej. Zgodnie z hipotezą badawczą w świadomości „oazowiczów” stanowią one jeden ze składników konstytuujących jednostkę ludzką. Dowartościowanie ciała ludzkiego czy też fizyczności człowieka jest bowiem znaczącym elementem współczesnej myśli chrześcijańskiej i nauczania Kościoła, którego adresatami i odbiorcami są między innymi członkowie rozmaitych wspólnot kościelnych.

Jaka jest więc pozycja kultury fizycznej w systemie wartości badanych członków Ruchu Światło-Życie? Najwięcej „oazowiczów” zadeklarowało, że wartością najbliższą jest wiara w Boga, co nie jest zaskakujące. Niemniej jednak trzecią najczęściej wybieraną wartością był sport. Warto dodać, że wśród uczestników sondażu, którzy wskazali sport, odsetek mężczyzn i odsetek osób w wieku 18 lat i mniej były większe niż w przypadku badanych w ogóle. Oznacza to, że sport jest nieco bliższy męskiej części „oazy”, a ponadto jej najmłodszej kohorcie wiekowej. Co więcej, badanych poproszono o wskazanie wartości nadających życiu sens. Najwięcej respondentów naturalnie po raz kolejny wybrało wiarę w Boga. W tym zestawieniu dobre zdrowie znalazło się dopiero na miejscu szóstym, a atrakcyjny wygląd, wysoka sprawność fizyczna – na miejscu ósmym.

Uczestników sondażu poproszono o wybór jednej cechy uznanej za najbliższą. Najwięcej badanych (36%) wskazało dobroć, uczciwość. W tym zestawieniu sprawność, wysportowanie znalazły się dopiero na miejscu siódmym (3% odpowiedzi), a zdrowie jeszcze dalej – na miejscu ósmym (2% odpowiedzi). W opinii największej liczby badanych najbardziej pasjonującym zajęciem jest czytanie interesujących książek. Drugim najczęściej deklarowanym zajęciem był udział w wycieczkach turystycznych, obozach sportowych lub grach ruchowych. W tym zestawieniu czynne uczestnictwo w zawodach sportowych znalazło się dopiero na miejscu siódmym, a oglądanie zawodów sportowych na stadionie, w telewizji lub w Internecie jeszcze dalej – dopiero na miejscu dziesiątym. Wśród członków Ruchu deklarujących czynne uczestnictwo

w zawodach sportowych lub oglądanie zawodów sportowych na stadionie, w telewizji lub w Internecie odsetek mężczyzn był większy niż w przypadku badanych w ogóle, z kolei wśród osób wybierających udział w wycieczkach turystycznych, obozach sportowych lub grach ruchowych większy był odsetek kobiet. Zawody sportowe są więc nieco bliższe męskiej części „oazy”, natomiast turystyczno-rekreacyjny wymiar kultury fizycznej bliższy jest jej części żeńskiej.

Wykres 1. Badani ze względu na wybrane działania, które pasjonują ich najbardziej, w stosunku do procentowego podziału wszystkich respondentów ze względu na płeć.

Źródło: Badania własne 2015 r.

Drugie pytanie badawcze brzmiało: jaka jest charakterystyka kultury fizycznej badanych z perspektywy zdrowotnej? Sformułowano następującą hipotezę badawczą: większość członków Ruchu uzależnienia ludzkie zdrowie przede wszystkim od racjonalnych działań na rzecz jego utrzymania i poprawy. 51% badanych rzeczywiście zadeklarowało, że zdrowie zależy przede wszystkim od racjonalnych działań na rzecz jego utrzymania i poprawy, takich jak: dieta, wypoczynek, sport czy turystyka. Ponadto 56% uczestników sondażu rozumie znaną maksymę „w zdrowym ciele zdrowy duch” w następujący sposób: zdrowie fizyczne jest podstawą zdrowia psychicznego, społecznego czy moralnego. Co więcej, 68% respondentów zadeklarowało, że dba o zdrowie i dąży do utrzymania bądź poprawy kondycji. Według 56% badanych kultura fizyczna może, ale nie musi być warunkiem zdrowia. Warto dodać, że 88% respondentów oceniło swój stan zdrowia jako dobry lub bardzo dobry.

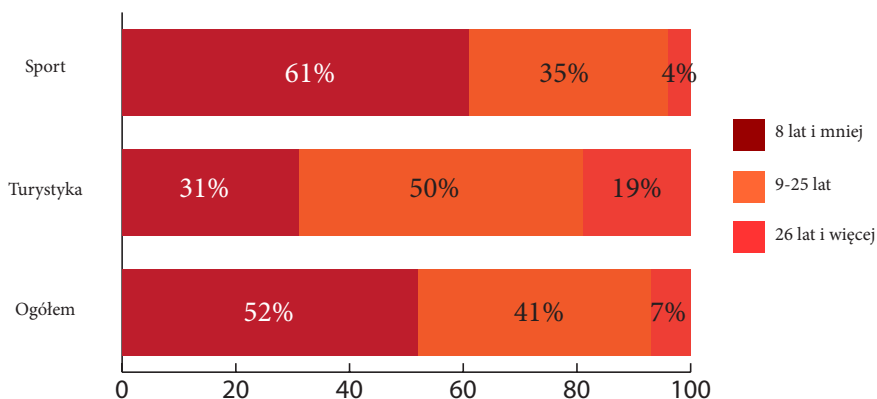
Trzecie pytanie badawcze brzmiało: jakimi wzorami zachowań w dziedzinie kultury fizycznej charakteryzują się badani? Zgodnie z postawioną hipotezą badawczą większość „oazowiczów” dąży do wszechstronnego rozwoju. Oznacza to, że dbają oni nie tylko o sferę duchową, ale także socjalną, intelektualną i fizyczną. Nie powinno to dziwić, ponieważ wzór ten jest godną naśladowania normą, funkcjonującą nie tylko w dyskursie publicznym, ale także we współczesnej nauce społecznej Kościoła, w której szczególnie ważną rolę odgrywa personalizm chrześcijański, podkreślający doniosłą rolę ciała w indywidualnej i społecznej egzystencji poszczególnych osób (Kowalczyk 2009, 6).

Jakimi wzorami zachowań w dziedzinie kultury fizycznej charakteryzują się zatem badani członkowie Ruchu Światło-Życie? 92% respondentów zadeklarowało, że dąży do wszechstronnego rozwoju, dba o sferę duchową, socjalną, intelektualną i fizyczną. Najwięcej (34%) członków „oazy” w czasie wolnym najchętniej spotyka się ze znajomymi. W tym zestawieniu uczestnictwo w zajęciach sportowo-rekreacyjnych bądź turystycznych ulokowało się na miejscu piątym (7% odpowiedzi), a oglądanie zawodów sportowych w telewizji – dopiero na miejscu ósmym (2% odpowiedzi). Najczęściej wybieranym (40% odpowiedzi) przez badanych sposobem dbałości o swoje ciało było podejmowanie ćwiczeń sportowo-gimnastycznych i rekreacyjno-turystycznych. Wśród osób, które właśnie w ten sposób dbają o siebie, najczęściej odsetek mężczyzn był większy niż w przypadku badanych w ogóle. Ćwiczenia fizyczne są więc nieco częstsze wśród męskiej części „oazowiczów”.

77% badanych członków Ruchu chętnie ćwiczy lub ćwiczyło podczas lekcji wychowania fizycznego w szkole. Ponadto 52% respondentów uczestniczy bądź uczestniczyła w pozalekcyjnych formach aktywności ruchowej, w ramach których najczęściej wybraną dyscypliną sportu była siatkówka. W tym zestawieniu drugie miejsce zajęła koszykówka, a trzecie ex aequo: piłka nożna i taniec. Najczęściej deklarowaną (18% odpowiedzi) formą organizacji pozalekcyjnych zajęć ruchowych „oazowiczów” był Szkolny Klub Sportowy.

Najwięcej (48%) badanych członków Ruchu najczęściej podejmuje aktywność fizyczną w formie sportu. 30% respondentów preferuje natomiast rekreację (zabawę ruchową). Wśród osób wybierających rekreację odsetek kobiet był większy niż w przypadku badanych w ogóle. Co więcej, wśród badanych deklarujących sport odsetek osób w wieku 18 lat i mniej był większy niż w przypadku badanych w ogóle. Z kolei wśród osób wybierających turystykę odsetek ten był mniejszy. Oznacza to, że rekreacja jest nieco bliższa żeńskiej części „oazy”. Z kolei sport jest nieco bliższy najmłodszej kohorcie wiekowej badanych. Turystykę nieco chętniej wybierają natomiast starsi „oazowicze” (powyżej 18. roku życia).

Wykres 2. Badani ze względu na wybrane formy aktywności fizycznej, w których uczestniczą najczęściej, w stosunku do procentowego podziału wszystkich respondentów ze względu na wiek.

Źródło: Badania własne 2015 r.

3. MOTYWACYJNE, SPEKTATORSKIE I ETYCZNE ASPEKTY KULTURY FIZYCZNEJ BADANYCH CZŁONKÓW RUCHU ŚWIATŁO-ŻYCIE

Czwarte pytanie badawcze brzmiało: jakie są motywy i bariery czynnego uczestnictwa badanych w kulturze fizycznej? Prawdopodobnie każdy z potencjalnych motywów aktywności fizycznej można zaliczyć do jednego dwóch podstawowych zbiorów. Kryterium owej klasyfikacji streszcza pytanie: czy dany motyw czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej realizuje jej wartość autoteliczną, czy instrumentalną? Jeżeli dla danego członka Ruchu aktywność fizyczna stanowi cel sam w sobie i realizuje ją dla przyjemności, to dla tej osoby jest ona wartością autoteliczną. Jeżeli jednak dla konkretnego „oazowicza” aktywność fizyczna stanowi środek do osiągnięcia innego celu, to dla tej osoby jest ona wartością instrumentalną.

Zgodnie z hipotezą badawczą najważniejszą barierą czynnego uczestnictwa członków Ruchu w kulturze fizycznej jest brak czasu. Dlaczego akurat brak czasu? Jak ostrzega Włodzimierz Kocemba (2012, 417-418), analiza rezultatów rozmaitych badań potwierdza, że respondenci najchętniej deklarują właśnie tę barierę. Stoi to jednak w sprzeczności z rosnącą – wraz z postępującym rozwojem społecznym – ilością czasu wolnego. Zdaniem Kocemby wskazywanie braku czasu stanowi racjonalizację poglądów badanych i ukrywanie ich autentycznych powodów rezygnowania z czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej.

Jakie są więc motywy i bariery czynnego uczestnictwa badanych członków Ruchu Światło-Życie w kulturze fizycznej? Najwięcej (30%) respondentów zadeklarowało, że motywuje swoje czynne uczestnictwo w kulturze fizycznej naturalną potrzebą ruchu. Niewiele mniej (26%) osób wskazało natomiast chęć osiągnięcia satysfakcji osobistej, dowartościowania się. Warto dodać, że wśród osób umotywowanych chęcią poprawienia wyglądu (15% odpowiedzi) odsetek kobiet był większy niż w przypadku badanych w ogóle. Oznacza to, że żeńska część „oazy” chętniej ćwiczy z uwagi na estetyczne walory wysportowanej sylwetki. Zgodnie z przyjętą hipotezą, najczęściej (41% odpowiedzi) deklarowaną przez respondentów barierą czynnego uczestnictwa w kulturze fizycznej był brak czasu.

Piąte pytanie badawcze brzmiało: jaki stosunek do spektatorskich form kultury fizycznej mają badani? Rosnącą popularność fenomenu sportu prawdopodobnie najlepiej obrazuje atrakcyjność różnych imprez sportowych. Sformułowano następującą hipotezę badawczą: większość respondentów ocenia widowisko sportowe jako społecznie i kulturalnie pozytywne. Jest to wynikiem postępującej afirmacji sportu, która dokonuje się także za pośrednictwem przedstawicieli Kościoła, a zwłaszcza kolejnych papieży, ze szczególnym uwzględnieniem św. Jana Pawła II.

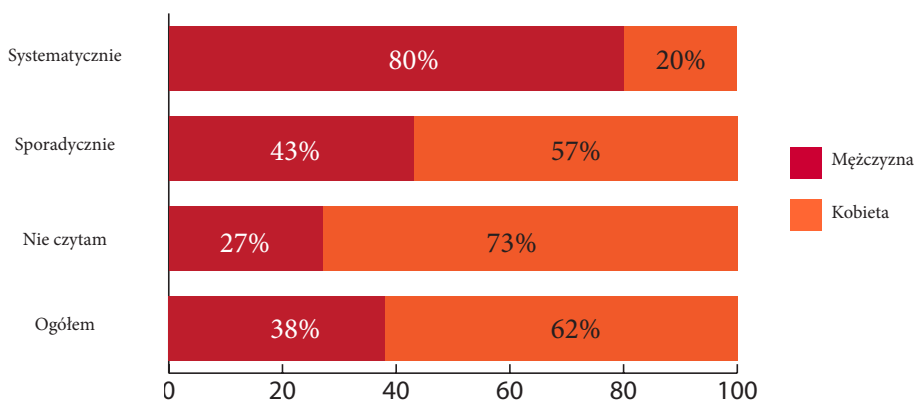
Jaki stosunek do spektatorskich form kultury fizycznej mają zatem badani członkowie Ruchu Światło-Życie? 77% respondentów oceniło widowisko sportowe – oglądane na stadionie, w hali sportowej czy w telewizji – jako społecznie i kulturalnie pozytywne, bez zastrzeżeń lub raczej pozytywne. Największej grupie uczestników sondażu (27% badanych) widowisko sportowe o zasięgu międzyna-

rodowym kojarzy się z pozycją kraju w świecie, dumą narodową. Skojarzenia niewiele mniejszej liczby respondentów (24% badanych) dotyczą natomiast rywalizacji i walki zgodnie z przyjętymi zasadami.

59% badanych członków Ruchu ogląda lub raczej ogląda transmisje sportowe w telewizji lub w Internecie. Co więcej, wśród osób oglądających owe transmisje odsetek mężczyzn jest większy niż w przypadku badanych w ogóle. Oznacza to, że w konsumpcji widowiska sportowego za pośrednictwem telewizji lub Internetu nieco częściej uczestniczy męska część „oazy”.

Najwięcej (55%) badanych członków Ruchu nie czyta prasy sportowej. 35% z nich robi to natomiast sporadycznie. Co więcej, wśród osób czytających prasę sportową sporadyczne lub systematyczne (10% odpowiedzi) odsetek mężczyzn jest większy niż w przypadku badanych w ogóle. Z kolei wśród osób, które nie czytają prasy sportowej większy jest odsetek kobiet. Oznacza to, że czytanie prasy sportowej znacznie częściej stanowi zakres zainteresowań i działalności męskiej części „oazowiczów”.

Wykres 3. Badani ze względu na częstość czytania drukowanej lub elektronicznej prasy sportowej w stosunku do procentowego podziału wszystkich respondentów ze względu na płeć.

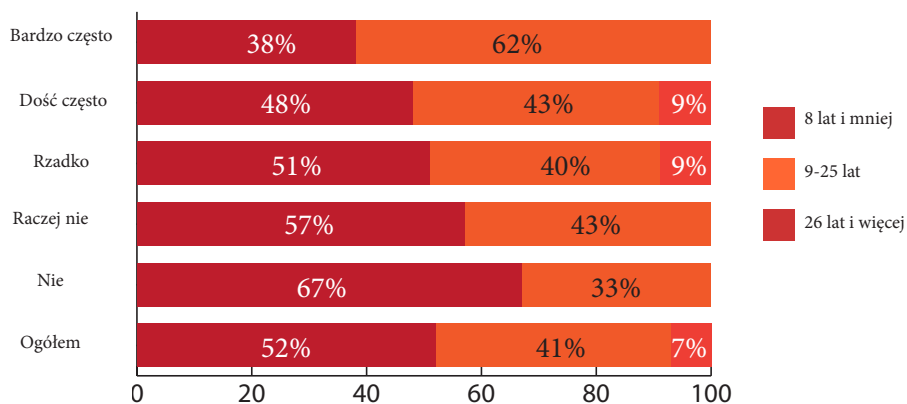
Źródło: Badania własne 2015 r.

Szóste pytanie badawcze brzmiało: jaka jest charakterystyka kultury fizycznej badanych w perspektywie etycznej? Etyka to nauka o moralności. Przedstawiciele Kościoła zdecydowanie częściej wypowiadają się w kwestiach moralnych niż na przykład na temat sportu. Znani są nawet ludzie Kościoła (tacy jak św. Jan Paweł II czy św. Matka Teresa z Kalkuty), którzy w świadomości zbiorowej funkcjonują jako moralne autorytety. Czy Kościół może być autorytetem także w dziedzinie kultury fizycznej? Wszędzie tam, gdzie chodzi o ludzkie działanie, pojawiają się wartości, na których jest ono osadzone. Do głosu dochodzi więc aksjologia. W oparciu o konkretne wartości i kryteria wartościowania buduje się przecież systemy ocen i norm moralnych. Wydaje się więc, że również w działalności sportowej przedstawiciele Kościoła mają coś do powiedzenia choćby w kwestiach moralnych. Zgodnie z postawioną hipotezą badawczą:

większość badanych członków Ruchu uważa, że sportowiec powinien przerwać grę i przyznać się do przewinienia nawet wtedy, gdy sędzia nie zauważył naruszenia przepisów. Wynika to z pełnej akceptacji zasady *fair play*, będącej immanentnym elementem zespołu ocen i norm wyznaczających poglądy i zachowania uznane za właściwe z perspektywy moralności chrześcijańskiej.

Jaka jest więc charakterystyka kultury fizycznej badanych członków Ruchu Światło-Życie w perspektywie etycznej? Warto zacząć od tego, że 29% respondentów bardzo często lub dość często dostrzega w sporcie wyczynowym zjawiska łamania zasad społeczno-etycznych. Jednak więcej, bo 35% uczestników sondażu, rzadko dostrzega podobne zdarzenia. Niepokojące jest to, że pozostałe osoby raczej lub w ogóle ich nie dostrzegają, a ponadto odsetek osób w wieku 18 lat i mniej maleje wraz ze wzrostem częstotliwości ich dostrzegania. Oznacza to, że w najmłodszej kohorcie wiekowej badanych „oazowiczów” wrażliwość na przypadki łamania zasad społeczno-etycznych w sporcie jest najmniejsza.

Wykres 4. Badani ze względu na częstość dostrzegania w sporcie wyczynowym zjawisk łamania zasad społeczno-etycznych w stosunku do procentowego podziału wszystkich respondentów ze względu na wiek.

Źródło: Badania własne 2015 r.

W opinii największej grupy (45%) badanych członków Ruchu sportowiec powinien zawsze bezwarunkowo podporządkować się decyzji sędziego. Co więcej, zdaniem 30% respondentów sportowiec powinien przerwać grę i przyznać się do przewinienia nawet wtedy, gdy sędzia nie zauważył naruszenia przepisów.

PODSUMOWANIE

Wartości kultury fizycznej kształtują świadomość „oazowiczów”. Sport znalazł się wśród trzech wartości, które badani najczęściej uznawali za im najbliższe. Ponadto udział w wycieczkach turystycznych, obozach sportowych lub grach ruchowych to drugie pod względem popularności zajęcie, które pasjonuje respondentów. Najwięcej uczestników sondażu uzależnia ludzkie zdrowie głównie od

racjonalnych działań na rzecz jego utrzymania i poprawy, dba o zdrowie i stara się utrzymać lub poprawić kondycję fizyczną oraz stara się rozwijać w sposób wszechstronny, co jest wyrazem akceptacji społecznie znaczących norm, obecnych także w nauczaniu Kościoła. Jednak w opinii największej grupy badanych uczestnictwo w kulturze fizycznej nie musi być warunkiem zdrowia. Wśród „oazowiczów” najpopularniejszym sposobem dbałości o ciało jest podejmowanie ćwiczeń sportowo-gimnastycznych i rekreacyjno-turystycznych, przy czym przedstawicielki żeńskiej części „oazy” chętniej ćwiczą ze względu na poprawę sylwetki. Najwięcej respondentów czynnie uczestniczy w kulturze fizycznej ze względu na naturalną potrzebę ruchu, natomiast najbardziej zniechęca ich do tego brak czasu. Większość badanych pozytywnie ocenia społeczny i kulturalny wymiar widowiska sportowego. Niepokoi to, że najmłodsi „oazowicze” odznaczają się najmniejszą wrażliwością na przypadki łamania zasad społeczno-etycznych w sporcie, choć najwięcej badanych uznało, że zawodnik zawsze powinien postępować zgodnie z wolą arbitra.

BIBLIOGRAFIA:

- Barlak, Marianna. 1998. Ponadczasowy charakter pedagogii św. Jana Bosko w perspektywie trzeciego tysiąclecia. W: *Salezjanie a sport*, red. Zbigniew Dziubiński, 119-129. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Barlak, Marianna. 2003. Sport salezjański formą realizacji podmiotowości jego uczestników. W: *Społeczny wymiar sportu*, red. Zbigniew Dziubiński, 355-365. Warszawa: SOSRP.
- Bątkiewicz-Brożek, Joanna. 2016. *Cud księdza Blachnickiego?* Dostęp: 22.12.2017. <http://gosc.pl/doc/3302556.cud-ksiedza-blachnickiego>.
- Billig, Michael. 2008. *Banalny nacjonalizm*, tłum. Maciej Sekerdej. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
- Blachnicki, Franciszek. 2002. *Charyzmat „Światło-Życie”*. Krościenko: Wydawnictwo Światło-Życie.
- Casanova, José. 2005. *Religie publiczne w nowoczesnym świecie*, tłum. Tomasz Kunz. Kraków: Zakład Wydawniczy „Nomos”.
- CBOS. 2007. *Między młodością a starością*. Dostęp: 21.12.2017. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2007/K_022_07.PDF.
- CBOS. 2016. *Między patriotyzmem a nacjonalizmem*. Dostęp: 21.12.2017. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_151_16.PDF.
- Coakley, Jay J. 2014. *Sports in Society: Issues and Controversies*. Nowy Jork: McGraw-Hill Education.
- Cynarski, Wojciech J. 2007. Stoicka filozofia azjatyckich sztuk walki. W: *Społeczne i kulturowe wartości sportu*, red. Jerzy Kosiewicz, 111-127. Warszawa: AWF.
- Czekalski, Rafał. 2013. Rola i znaczenie zasady uczestnictwa w ujęciu Karola Wojtyły w przeciwdziałaniu wszelkiemu wykluczeniu. W: *Kultura fizyczna a różnice i nierówności społeczne*, red. Zbigniew Dziubiński i Michał Lenartowicz, 271-278. Warszawa: AWF, SALOS RP.

- Derewenda, Robert. 2010. *Dzieło wiary: historia Ruchu Światło-Życie 1950-1985*. Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie.
- Dziubiński, Zbigniew. 2006. Jana Pawła II koncepcja turystyki. W: *Aksjologia turystyki*, red. Zbigniew Dziubiński, 154-162. Warszawa: SALOS RP.
- Dziubiński, Zbigniew. 2012. Kościół rzymskokatolicki a kultura fizyczna. W: *Socjologia kultury fizycznej*, red. Zbigniew Dziubiński i Zbigniew Krawczyk, 318-338. Warszawa: AWF.
- Dziubiński, Zbigniew. 2015. *Sport i turystyka w Kościele rzymskokatolickim*. Warszawa: SALOS RP.
- Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*, red. Andrzej Zwoliński. 2003. Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne „Polwen”.
- Giulianotti, Richard. 2005. *Sport. A Critical Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Guttmann, Allen. 1978. *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sport*. Nowy Jork: Columbia University Press.
- Huizinga, Johan. 2007. *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, tłum. Maria Kurecka i Witold Wirpsza. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Jarvie, Grant i James Thornton. 2012. *Sport, Culture and Society. An Introduction*. Abingdon: Routledge.
- King, Anthony. 2006. Nationalism and Sport. W: *The SAGE Handbook of Nations and Nationalism*, red. Gerard Delanty i Krishan Kumar, 249-259. Londyn: Sage Publications.
- Kocemba, Włodzimierz. 2012. Społeczne zróżnicowanie uczestnictwa kulturze fizycznej. W: *Socjologia kultury fizycznej*, red. Zbigniew Dziubiński i Zbigniew Krawczyk, 404-423. Warszawa: AWF.
- Kossakowski, Radosław. 2017. Religia. W: *Socjologia sportu*, red. Honorata Jakubowska i Przemysław Nosal, 205-217. Warszawa: PWN.
- Kowalczyk, Stanisław. 2009. *Ciało człowieka w refleksji filozoficznej*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Krawczyk, Zbigniew. 2000. *Sport w zmieniającym się społeczeństwie*. Warszawa: AWF.
- Kultura fizyczna a socjalizacja*, red. Zbigniew Dziubiński i Krzysztof W. Jankowski. 2012. Warszawa: AWF, SALOS RP.
- Lipowski, Wojciech. 2004. *Rochwist i palant. Studium etnologiczne dawnych polskich sportów i gier ruchowych na tle tradycji europejskiej*. Poznań: AWF.
- Maffesoli, Michel. 1996. *Times of the Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*. Londyn: Sage Publications.
- Niewęglowski, Jan. 2012. Osoba i sport. Jan Paweł II o wychowawczej roli sportu. W: *Kultura fizyczna a socjalizacja*, red. Zbigniew Dziubiński i Krzysztof W. Jankowski, 67-76. Warszawa: AWF, SALOS RP.
- Papantoniou, Giorgos. 2008. Religiosity as a Main Element in the Ancient Olympic Games. *Sport in Society*, 11(1), 32-43. DOI: 10.1080/17430430701717665.

- Pawlina, Krzysztof. 2012. Jan Paweł II – pedagog i wizjoner. Przyszłość pokolenia JP2. W: *Kultura fizyczna a socjalizacja*, red. Zbigniew Dziubiński i Krzysztof W. Jankowski, 123-130. Warszawa: AWF, SALOS RP.
- Ponczek, Mirosław. 2013. *Papieże XX wieku wobec sportu i igrzysk olimpijskich*. Katowice: Wydawnictwo AWF.
- Ritzer, George. 2005. *Makdonaldyzacja społeczeństwa*, tłum. Ludwik Stawowy. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza.
- Serazio, Michael. 2012. The Elementary Forms of Sports Fandom: A Durkheimian Exploration of Team Myths, Kinship, and Totemic Rituals. *Communication & Sport*, 1(4), 303-325. DOI: 10.1177/2167479512462017.
- Spółeczny wymiar sportu*, red. Zbigniew Dziubiński. 2003. Warszawa: SALOS RP.
- Wolter, Edyta. 2011. Personalistyczny aspekt wychowania do kultury fizycznej w refleksji twórczej Jana Pawła II. W: *Kultura fizyczna a kultura masowa*, red. Zbigniew Dziubiński i Michał Lenartowicz, 57-63. Warszawa: AWF, SALOS RP.
- Yamane, David, Charles E. Mellies i Teresa Blake. 2010. Playing for Whom? Sport, Religion and the Double Movement of Secularization in America. W: *Sociology of Sport and Social Theory*, red. Earl Smith, 81-94. Champaign: Human Kinetics.